

NORGES HØYESTERETT

Den 17. januar 2008 avsa Høyesterett dom og utblivelsesdom i

HR-2008-00083-A, (sak nr. 2007/639), sivil sak, anke,

A (advokat Line Hvidsten Ingebrigtsen
– til prøve)

mot

B
C
D (advokat Tor Kjærvik)

E (advokat John Christian Elden)

F

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bruzelius**: Saken gjelder utmåling av oppreisningserstatning for gruppevoldtekt, jf. skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav b jf. § 3-3. Saken reiser særlig spørsmål om ansvar skal ilegges solidarisk eller pro rata, jf. § 5-3 nr. 1.
- (2) B, E, G, C, F og D ble ved tiltalebeslutning utferdiget av statsadvokatene i Y 8. september 2005 blant annet satt under tiltale til fellelse etter straffeloven § 192 første ledd bokstav b og annet ledd bokstav a og tredje ledd bokstav a. Grunnlaget i post I var:

”I tidsrommet onsdag 8. desember til torsdag 9. desember 2004, i en leilighet i Xveien 83 i Y, voldtok de A f. 25.04.88 en rekke ganger. Hun ble avkledd, hvoretter alle seks, etter tur og noen gjentatte ganger, førte penis inn i hennes kjønnsorgan, alt mens hun sa ”nei” og at hun ”ikke ville”. A, som hadde røyket heroin etter at hun kom til leiligheten, var ute av stand til å motsette seg overgrepene på grunn av ruspåvirkning.”

- (3) For B, G og F gjaldt tiltalen også domfellelse etter de samme paragrafer jf. § 206, for seksuell omgang med en annen fornærmet, for F tiltale for dokumentfalsk og for G et vegtrafikkforhold.
- (4) G møtte ikke til hovedforhandlingen i tingretten, og saken mot ham ble ikke tatt under behandling. Etter det som er opplyst, er saken mot ham ikke iretteført senere.
- (5) I tingretten ble det lagt ned påstand om at B, E, C, F og D skulle idømmes solidaransvar for oppreisningserstatning til A fastsatt etter rettens skjønn.
- (6) Oslo tingrett fant C, D og E skyldige i gruppevoldtekt til samleie. B ble funnet skyldig i deltakelse i gruppevoldtekt, men slik at han selv bare ble funnet skyldig i voldtekt til seksuell omgang, ikke samleie. F ble likeledes funnet skyldig i deltakelse i gruppevoldtekt, men slik at han selv bare ble funnet skyldig i voldtekt til seksuell omgang, ikke samleie.
- (7) Punkt 7 i tingrettens dom av 1. desember 2005 lyder:
- ”B, E, C, F og D dømmes in solidum til å betale oppreisning til A med kr 200 000 – tohundretusen kroner – med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall og til betaling skjer. Oppfyllelsesfristen er to uker fra dommens forkynnelse.”**
- (8) De fem domfelte anket til Borgarting lagmannsrett. Ankene gjaldt blant annet bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet for så vidt angikk domfellelsen etter tiltalebeslutningens post I.
- (9) Under ankeforhandlingen i lagmannsretten nedla påtalemyndigheten på vegne av A slik påstand:
- ”B, E, C, F og D dømmes innen 2 uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisningserstatning til A med et beløp fastsatt etter rettens skjønn, begrenset oppad til kr. 120.000 for hver, jfr. skadeserstatningsloven §§ 3-5 1. ledd litra b jfr. 3-3, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.”**
- (10) Lagretten fant de tiltalte skyldige i overtredelse av straffeloven § 192. F ble funnet skyldig på samme måte som i tingretten, mens B ble funnet skyldig i voldtekt til samleie. De tre andre ble funnet skyldige på samme måte som i tingretten.
- (11) Lagmannsretten avsa 19. mai 2006 dom i straffesaken mot de fem. Punkt 6 i domsslutningen lyder:
- ”B, E, C, F og D betaler én for alle og alle for én 200.000 – tohundretusen – kroner til A innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse med tillegg av rente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall til betaling skjer.”**
- (12) Fire av de domfelte anket til Høyesterett. F begjærte i tillegg ny behandling av de borgerlige rettskrav. Ankene ble ikke tillatt fremmet av kjæremålsutvalget. Fs begjæring om ny behandling av de borgerlige rettskravene ble hevet 2. mars 2007.
- (13) A anket særskilt over den fastsatte oppreisningserstatning etter tvistemålslovens regler, jf. straffeprosessloven § 435. I anken ble det nedlagt likelydende påstand som i lagmannsretten, dvs. om ansvar pro rata fastsatt etter rettens skjønn, men begrenset til

120 000 kroner for hver. Anken ble forkynt for alle de domfelte. Det kom ikke inn tilsvarende. Saken ble dessverre liggende ubehandlet i lagmannsretten i lang tid. Ved kjæremålsutvalgets beslutning 4. mai 2007 ble anken henvist til Høyesterett.

- (14) Saken står i det alt vesentlige i samme stilling for Høyesterett som for de tidligere instanser. Men under forberedelsen av ankeforhandlingen ble det klarlagt at F har uteblitt fra fengselet etter endt permisjon. Hans oppholdssted er ikke kjent. Tidspunktet for ankeforhandlingen i Høyesterett er derfor blitt forkynt ved oppslag 30. november 2007, jf. domstoloven § 181. F uteble fra ankeforhandlingen uten at det er opplyst at han hadde gyldig forfall.
- (15) A har i korte trekk gjort gjeldende:
- (16) Lagmannsretten har feilaktig fastsatt at ankemotpartene hefter solidarisk overfor henne, til tross for at det ble nedlagt påstand om ansvar for hver enkelt. Hver av dem har påført A en krenkelse, og hefter da individuelt for den skade de har påført henne, jf. skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav b. Henvisningen i lovens § 5-3 nr. 1 første punktum til "samme skade" må i denne forbindelse forstås som samme krenkelse. Når det foreligger krenkelser som er påført skadelidte av flere, er det ikke rettslig grunnlag for å fastsette oppreisningsansvaret i form av solidaransvar.
- (17) Lagmannsretten har uriktig lagt til grunn den strafferettslige betraktningen at det dreier seg om en sammenhengende handling også ved behandlingen av de erstatningsrettslige krav. Dette er i strid med hensynene bak oppreisningsinstituttet. Det følger av juridisk litteratur at oppreisningserstatning kan ilegges pro rata også når det er tale om samme skade.
- (18) En konkret vurdering av hendelsesforløpet tilsier at det i et tilfelle som det foreliggende er riktig at hver gjerningsmann hefter separat for den oppreisningserstatning som hans krenkelse av skadelidte foranlediger.
- (19) Reelle hensyn taler også for at den enkelte skadevolder ilegges individuelt ansvar for den krenkelse han har påført skadelidte. Lagmannsrettens løsning er i strid med alminnelig rettsfølelse. Den åpner for at den enkelte skadevolder i tilfeller av gruppevoldtekt pålegges et lavere ansvar enn når gjerningsmannen har vært alene. En slik løsning er også i strid med lovgivers ønsker i forbindelse med endringen i 2000 av straffelovens bestemmelser om seksuallovbrudd. Oppreisningserstatning utmålt i form av et beløp som skadevolderne hefter solidarisk for, står også i misforhold til den straffen som er utmålt for den enkelte. Solidaransvar for oppreisningserstatning ved gruppevoldtekt vil ha en uønsket signaleffekt.
- (20) Solidaransvar ble opprinnelig begrunnet i hensynet til skadelidte. I et tilfelle som det foreliggende vil imidlertid dette innebære at skadelidte samlet sett får en lavere erstatning.
- (21) Ved fastsettelsen av den enkeltes oppreisningsansvar må det tas utgangspunkt i det av Høyesterett fastsatte normerte beløp, men det foreligger særlig grunn til å fastsette en høyere oppreisningserstatning i denne saken. Ankende part er likevel ikke uenig i at det kan være grunn til å vurdere et ansvarsbeløp for F som ligger under normen.

- (22) Dersom Høyesterett mener at de fem skadevolderne skal hefte solidarisk, er A enig i at Høyesterett ikke kan gå høyere enn beløpet lagmannsretten fastsatte, da det ikke ble anket over beløpet.
- (23) Godtar ankemotpartene ikke endringen i påstanden for Høyesterett for så vidt gjelder størrelsen av den enkeltes ansvar, aksepterer ankende part at Høyesterett ikke kan gå ut over det beløpet som ble påstått i anken til Høyesterett og i lagmannsretten.
- (24) Det begjæres avsagt uteblivelsesdom mot F.
- (25) Ankende part har nedlagt slik påstand:
- ”1. **B plikter innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisningserstatning til A med et beløp fastsatt etter rettens skjønn, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.**
  2. **E plikter innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisningserstatning til A med et beløp fastsatt etter rettens skjønn, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.**
  3. **C plikter innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisningserstatning til A med et beløp fastsatt etter rettens skjønn, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.**
  4. **F plikter innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisningserstatning til A med et beløp fastsatt etter rettens skjønn, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.**
  5. **D plikter innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisningserstatning til A med et beløp fastsatt etter rettens skjønn, med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.**
  6. **Ankemotpartene plikter innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale den ankende part/eller staten sakens omkostninger, med tillegg av den til enhver tid gjeldende rente fra forfall til betaling skjer.”**
- (26) *B, C og D* har i korte trekk anført:
- (27) Lagmannsretten har riktig kommet til at ansvaret skal være solidarisk.
- (28) Reelle grunner taler for at oppreisningserstatningsansvaret må være solidarisk i samsvar med bestemmelsen i skadeserstatningsloven § 5-3 første ledd. Tallet på overgripere har betydning for det samlede oppreisningsbeløp, men det er uriktig å ilegge hver enkelt av dem et individuelt fastsatt oppreisningsansvar. Den omstendighet at solidaransvar samlet sett kan innebære et lavere erstatningsbeløp enn pro rata ansvar, kan ikke tillegges nevneverdig vekt.
- (29) Det bestrides at lagmannsretten har lagt det normerte erstatningsbeløpet til grunn. Retten har sett hen til normen fastsatt i Rt. 1988 side 532 og Rt. 2003 side 1580 og Rt. 2003 side 1586, men er kommet til at det ved voldtekt begått av flere i fellesskap må fastsettes

en høyere oppreisningserstatning. Det er ikke riktig å fastlegge en særskilt norm for oppreisningserstatning ved gruppevoldtekt, da det her foreligger stor variasjonsbredde.

- (30) Lagmannsretten har riktig lagt til grunn at oppreisningskravet gjelder skade voldt ved en sammenhengende handling. Voldtektene ble begått på samme sted innen et begrenset tidsrom, og suksessivt. Noen av dem forgrep seg på skadelidte mer enn en gang. Domfellelsene omfatter medvirkning til de andres overgrep. Overgrepene er irettført under en og samme tiltalepost.
- (31) Når erstatningskrav behandles sammen med straffekravet, vil det ofte være vanskelig å konkretisere hvilken krenkelse eller skade som kan tilbakeføres til hver enkelt. En fastsettelse av ansvar pro rata vil gjøre det nødvendig å vurdere hver enkelts rolle. Dette kan føre til uønskete belastninger for den fornærmete, da det kan bli nødvendig med mer omfattende bevisførsel for å avgjøre erstatningskravet.
- (32) Lagmannsrettens oppreisningsbeløp er ikke påanket av noen av partene. Lagmannsretten unnlot imidlertid feilaktig å begrense den enkeltes ansvar innenfor denne rammen i samsvar med den påstanden som ble nedlagt på vegne av ankende part.
- (33) B, C og D har nedlagt slik påstand:
- ”1. Lagmannsrettens domsslutning pkt. 6 stadfestes.
2. Det offentlige tilkjennes sakens omkostninger.”
- (34) E, som har sluttet seg til øvrige ankemotparters anførsler, har i tillegg gjort gjeldende:
- (35) Verken han eller noen annen av ankemotpartene samtykker i at Høyesterett ved en eventuell fastsettelse av ansvaret pro rata går utover det som ble påstått av A i anken til Høyesterett og for lagmannsretten. Kommer Høyesterett til at oppreisningsansvaret skal fastsettes pro rata, må det tas utgangspunkt i det normerte oppreisningsbeløpet til voldtekts ofre, 100 000 kroner. Retten må foreta en individuell vurdering av hvilken krenkelse hver enkelt skadevolder har påført skadelidte. Det må da fastsettes et lavere ansvarsbeløp for F, som ikke er funnet skyldig i voldtekt til samleie. Det kan være aktuelt å fastsette et særskilt normert beløp for slike tilfeller.
- (36) Det var G som gjennomførte den første – og mest alvorlige – voldtekten. Ettersom han har avveket, gjelder straffedommen og oppreisningsavgjørelsen ikke ham. De overgrep de øvrige gjennomførte, kan, slik lagmannsretten beskriver hendelsesforløpet, ikke sammenlignes med hans. Ankemotpartene er funnet skyldige i hjelpesløshetsvoldtekt, og det er dette som det skal utmåles oppreisningserstatning for. Ved fastsettelsen av individuelt oppreisningsansvar må dette føre til lavere oppreisningserstatning enn det normerte beløp.
- (37) Domsgrunnene gir ikke Høyesterett tilstrekkelig grunnlag for å fastsette et oppreisningsansvar for den enkelte. Dommen må i tilfelle oppheves, og saken hjemvises til lagmannsretten.
- (38) Dersom Høyesterett er enig i at det skal utmåles et erstatningsbeløp som ankemotpartene er solidarisk ansvarlige for, må hver enkelts ansvar innenfor rammen avgrenses til 120 000 kroner, jf. påstanden for lagmannsretten.

(39) E har nedlagt slik påstand:

”1. E plikter innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse å betale oppreisningserstatning til A med et beløp fastsatt etter Høyesteretts skjønn begrenset oppad til kr 120 000 med tillegg av den til enhver tid gjeldende forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.

For tilfelle det fastsettes solidarisk ansvar, er Es solidaransvar begrenset oppad etter Høyesteretts skjønn inntil kr 120 000,-.

2. Det offentlige tilkjennes sakens omkostninger.”

(40) *Mitt syn på saken*

(41) Ankende part har begjært avsagt uteblivelsesdom mot F. Hans oppholdssted er ukjent etter at han ikke møtte etter en permisjon fra fengselet. Anken er forkynt for ham. Innkalling til ankeforhandling i Høyesterett er forkynt ved oppslag på den oppsatte tavle i Høyesteretts lokaler i tidsrommet fra 30. november til ankeforhandling i saken ble avholdt 10. januar 2008, jf. domstolloven § 181. Det er ikke opplyst at F har lovlig forfall, og jeg er kommet til at det må avsies uteblivelsesdom overfor ham, jf. tvistemålsloven § 344 annet ledd jf. § 377.

(42) Hjemmelen for oppreisningserstatning til ofre for voldtekt er skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav b jf. § 3-3. ”[E]rstatning (oppreisning) for den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art” fastsettes som utgangspunkt etter en skjønnsmessig helhetsvurdering. Når det gjelder oppreisning til ofre for voldtekt, er det imidlertid i rettspraksis etablert en veiledende norm for størrelsen av beløpet, jf. Rt. 1988 side 532 og Rt. 2003 side 1580 og Rt. 2003 side 1586. I de to sistnevnte avgjørelsene ble erstatningsnormen økt til 100 000 kroner.

(43) Partene i saken er enige om at vilkårene for oppreisningserstatning etter skadeserstatningsloven § 3-5 er til stede. Hovedspørsmålet i saken er om ankemotpartene skal hefte solidarisk for erstatningen, eller om det skal fastsettes et individuelt oppreisningsansvar for hver av dem.

(44) Lagmannsretten har beskrevet sakens bakgrunn og hendelsesforløpet slik:

”Det første offeret, A, var bare 16 år gammel da overgrepet mot henne skjedde. På grunn av omsorgssvikt og rusproblemer oppholdt hun seg i en barnevernsinstitusjon, Lillesandprosjektet, i nærheten av Kristiansand. Noen dager før overgrepet hadde hun rømt fra institusjonen og tatt opphold hos E og C i en leilighet som de disponerte i Kristiansand. Etter noen dager bestemte de seg for å reise til Y. D skulle være med på turen.

... De ble enige om å tilbringe natten i en leilighet på X i Y som G disponerte. Alle seks kjørte deretter mot åstedet med F som sjåfør. På veien kjøpte de tiltalte heroin og hasjisj, og fulget ankom leiligheten cirka kl. 1800. I leiligheten tilbrakte de tiden med å se en pornofilm. A røykte heroin, mens noen av de andre røykte hasjisj.

Overgrepene mot A begynte da G dro henne med seg inn på badet. Der la han henne i gulvet med makt, dro buksene av henne og gjennomførte et samleie til tross for at hun gjorde fysisk motstand, gråt og skrek. G benyttet ikke kondom, og han fikk sædutløsning inne i henne. Deretter forsøkte C å trenge seg inn på baderommet. A fikk imidlertid lukket døren. Da hun kom ut fra badet, fortsatte hun å røyke heroin i stuen. Etter hvert ble hun sterkt beruset, og det hersker derfor en viss usikkerhet med hensyn

til detaljene og den videre rekkefølgen av begivenhetene. Hun ble imidlertid båret inn på soverommet, avkledd og fratatt mobiltelefonen. Alle de tilstedeværende, med unntak av F, gjennomførte et eller flere samleier med henne utover natten. På et tidspunkt kom også B til leiligheten og gjennomførte et samleie med henne. Han bet henne i brystet da hun forsøkte å kjempe i mot. A var såpass ruset at hun ikke hadde krefter til å gjøre nevneverdig fysisk motstand. Hun registrerte imidlertid hva som skjedde, og hun ga på forskjellige måter klart uttrykk for at hun ikke ønsket å ha samleie eller andre former for seksuell omgang med noen av de tiltalte. Overgrepene varte noen timer utover natten. Neste morgen gjennomførte D nok et samleie med henne. Deretter spiste de tiltalte frokost og snakket kurdisk sammen. Etter en stund ble hun kjørt tilbake til Y sentrum og satt av ved Anker hotell. Hun blødde da fra underlivet, hadde sviende, stikkende smerter og hadde vondt for å gå.”

(45) Retten beskriver skadene som A ble påført slik:

”Ved legeundersøkelse den 9. desember 2004 ble det konstatert at A hadde store skader i skjeden. Hun hadde hevelser, rødhet, det var et åpent sår i skjeden og det sivet blod kontinuerlig. Smertereaksjoner og krampe gjorde det umulig å føre finger eller undersøkelsesinstrumenter lenger inn i skjeden enn noen centimeter. Noen fullstendig gynekologisk undersøkelse lot seg ikke gjennomføre. I tillegg til skadene i skjeden hadde hun flere blåmerker på bryst, hals og lår. Overgrepene har også ført til psykiske skader. A var inne i en god utvikling i forhold til bruk av rusmidler. Etter overgrepet falt hun tilbake til tungt heroinmisbruk som blant annet inkluderer inntak av en overdose.”

(46) Ankende part har gjort gjeldende at hver skadevolder har påført henne skade som han skal betale oppreisningserstatning for, og at skadevolderne ikke skal hefte solidarisk for erstatningen. Jeg behandler først spørsmålet om ansvarsform: pro rata eller solidarisk.

(47) Skadeserstatningsloven § 5-3 nr. 1 lyder:

”Flere som plikter å betale erstatning for samme skade, svarer en for alle og alle for en. Det samme gjelder den som plikter å betale oppreisning for samme skade.”

(48) Bestemmelsen ble tilføyd ved endringslov 21. juni 1985 nr. 81, som bygger på Ot.prp. nr. 75 (1983–84). I merknaden til paragrafen uttaler departementet på side 66:

”Nr. 1 fastslår som alminnelig regel at flere som er ansvarlig for samme skade hefter *solidarisk* overfor skadelidte. Det er med andre ord et fullt og felles ansvar ikke et forholdsmessig ansvar (pro rata) og ikke et kumulativt ansvar. Dette gjelder både når skaden er voldt i fellesskap av flere og når det foreligger flere skadeårsaker som er uavhengige av hverandre. Bestemmelsen regulerer ikke ansvarets inntreden (t.d. om en skadeårsak må ekskluderes ut fra en hovedårsakslære), men gjelder bare ansvarsformen overfor skadelidte når et ansvarsgrunnlag foreligger.”

(49) Bestemmelsen i skadeserstatningsloven § 5-3 første ledd nr. 1 erstattet den tidligere bestemmelsen i straffelovens ikrafttredelseslov § 26. Lovforslaget ble opprinnelig fremsatt i Ot.prp. nr. 60 (1980-81). Departementets omtale av lovforslaget på side 45 i Ot.prp. nr. 60 er imidlertid likelydende med det jeg har gjengitt fra Ot.prp. nr. 75. I sistnevnte proposisjon heter det videre på side 66-67:

”Når det for samme fysiske skade er tale om erstatning både for *økonomisk tap* og for *ikke-økonomisk skade* (td menerstatning) og/eller *oppreisning* for tort og smerte, må hver skade- eller tapsgruppe behandles og vurderes hver for seg. De ansvarlige innen hver gruppe er innbyrdes solidarisk ansvarlige (så langt hver enkelt ansvar rekker). Men ansvaret gruppene imellom blir *kumulativt*, slik at den skadelidte kan kreve *menerstatning i tillegg til det økonomiske tap og eventuell oppreisning attpå til*.

For oppreisning var løsningen tvilsom før lovendringen i 1958, men spørsmålet ble da avklart, jf innstillingen fra Straffelovrådet om ansvar for rettskrenkelser i trykt skrift, avgitt 1955, side 70. Dette innebærer at skadelidte ikke kan kumulere sine krav på oppreisning for samme tort og smerte, og at det største kravet maksimerer hans samlede krav på oppreisning.”

- (50) I innstillingen fra Straffelovrådet fra 1955 heter det på side 70 om ansvarsformen for oppreisningserstatningen når det er flere som har voldt samme skade:

”Uansett hva en vil mene om disse tolkingsspørsmål, finner Straffelovrådet at det *de lege ferenda* ikke er rimelig å se oppreisningsreglene under en så strafferettslig synsvinkel som *Dahl* og *Stang* gjør. Det naturlige synes å være å ta solidaritetsprinsippet som utgangspunkt også her, men med de modifikasjoner som følger av at beløpet kan bli forskjellig for de forskjellige ansvarlige. Og man foreslår dette resultat fastslått ved å gi str.l.krl. § 26 en formulering som gjør det klart at solidaritetsregelen gjelder også for oppreisning. Dette blir riktignok en revisjon som har betydning utover ærekrenkelsestilfellene. ...”

- (51) Slik jeg ser det, er hovedregelen i norsk rett at når flere hefter for samme skade, er de solidarisk ansvarlige.

- (52) I Norsk lovkommentar, 2005, uttaler Nils Nygaard i note 337 til skadeserstatningsloven:

”Vilkåret ”samme skade” krev både at det er same realskade og at det er same skadebotpost eller pengesum. ... Kvar av desse gruppene representerer kvar sin ”skade” etter regelen her, slik at det blir eit solidaransvarsforhold for kvar av dei. Jf. prp. 1984 s.66-67. – For det andre kan skadebotsommen innan kvar av gruppene variera i omfang i høve til den einskilde ansvarlege.”

- (53) I note 339 uttaler Nygaard videre:

”... Etter prp. 1984 s. 67 skulle systemet vera at når det er fleire oppreisingsansvarlege for same realskade eller krenking, og dei hefter med ulike stor sum, er det største sum som maksimerer oppreisingsansvaret (tilsvarande full skadebotsum ved økonomisk tap). Men i nyare rettspraksis ser det nesten ut til at solidarregelen er på veg ut når det gjeld oppreisning. I alle fall kan ikkje § 5-3 tolkast som ei sperre for at kvar av dei ansvarlege blir pålagt å betala kvar sin oppreisningssum. ...”

- (54) Etter det jeg kan se, slutter Nygaard seg her til det jeg foran har angitt som lovens hovedløsning, nemlig solidaransvar når flere hefter for samme skade. Jeg er imidlertid enig med Nygaard i at lovbestemmelsen ikke er tvingende, slik at domstolene kan fastsette ansvar pro rata, såfremt forholdene i den enkelte sak tilsier det.

- (55) For at bestemmelsen om solidaransvar skal få anvendelse, må det som nevnt dreie seg om erstatning for ”samme skade”, jf. § 5-3 nr. 1 annet punktum. Det er ikke tvilsomt at A ble utsatt for en rekke krenkelser i leiligheten i Xveien. Fire av ankemotpartene hadde samleie med henne, noen av dem flere enn én gang. B bet henne i brystet da hun forsøkte å sette seg til motverge. Jeg kan imidlertid vanskelig se at det i forhold til ankemotpartene foreligger mer enn én – stor – skade som A kan kreve erstatning for. Etter mitt syn vil det være vanskelig å fastsette oppreisningsansvar særskilt for hver av de fem skadevolderne. De har alle hver på sin måte bidratt til skaden. Og slik jeg ser det, er krenkelsen av henne blitt større fordi ankemotpartene samlet har forgrepet seg mot henne. De har også medvirket til hverandres overgrep.

- (56) Forutsatt solidaransvar er lagmannsrettens oppreisningserstatning ikke angrepet av noen, og Høyesterett kan da ikke prøve beløpets størrelse, jf. tvistemålsloven § 161 jf. § 365 første ledd nr. 3. Slik jeg ser det, er beløpet iallfall ikke for høyt. Foranlediget av prosedyren for Høyesterett tilføyer jeg at det ikke fremstår som nærliggende ved fastsettelsen av et solidarisk oppreisningsbeløp etter en gruppevoldtekt å ta utgangspunkt i den normen Høyesterett har fastsatt. Den omstendighet at det dreier seg om voldtekt begått av flere i fellesskap, må klart få stor betydning. Men siden gruppevoldtekter varierer stort, og straffebudet spenner over ulike former for seksuelle handlinger, er det ikke naturlig å stille opp noe normert beløp.
- (57) Jeg er således kommet til at As anke ikke kan føre frem.
- (58) Ankemotpartene har anført at deres individuelle ansvar innen rammen av det solidariske ansvaret må begrenses i samsvar med ankende parts påstand for lagmannsretten og i anken til Høyesterett, slik at den øvre grensen for den enkeltes solidaransvar settes til 120 000 kroner.
- (59) Etter mitt syn er det vanskelig å forstå påstanden for lagmannsretten eller i anken til Høyesterett slik at den ankende part har påstått omfanget av den enkeltes ansvar innen et solidarisk ansvarsbeløp begrenset, slik ankemotpartene har anført for Høyesterett. Jeg mener således at lagmannsrettens domsslutning må stadfestes.
- (60) Det skal som nevnt avsies uteblivelsesdom overfor F. Etter tvistemålsloven § 381 annet ledd skal da ”den ankende parts fremstilling av sakens sammenheng legges til grund for avgjørelsen, forsaavidt den under ankesaken er meddelt den uteblevne part og ikke strider mot vitterlige kjendsgjæringer. Forøvrig legges fremstillingen i den paankede avgjørelse til grund”. Anken ble i sin tid forkynt for F. Heller ikke han har motanket over å hefte solidarisk for hele ansvarsbeløpet, og jeg kan da ikke se at det er grunnlag for en særskilt vurdering av hans ansvar innen det solidariske ansvarsbeløpet.
- (61) Anken har ikke ført frem.
- (62) Ankemotpartene har nedlagt påstand om saksomkostninger. Både ankende part og ankemotpartene har hatt fri sakførsel for Høyesterett. Saken har reist spørsmål av interesse for andre saker, og jeg mener at saksomkostninger ikke bør tilkjennes, se tvistemålsloven § 180 første ledd.
- (63) Jeg stemmer for denne

D O M O G U T E B L I V E L S E S D O M :

1. Lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 6, stadfestes.
  2. Saksomkostninger for Høyesterett tilkjennes ikke.
- (64) Dommer **Skoghøy**: Jeg er kommet til at As anke må tas til følge.
- (65) Skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd første punktum fastsetter at den som forsettlig eller grovt uaktsomt har ”voldt skade på person” (bokstav a) eller ”tilføyd krenking eller

utvist mislig atferd som nevnt i § 3-3” (bokstav b), kan pålegges å betale fornærmede kompensasjon for ”den voldte tort og smerte og for annen krenking eller skade av ikke-økonomisk art” (oppreisning). Til de krenkelser som kan gi grunnlag for oppreisning, hører blant annet voldtekt, se § 3-3 (”krenking eller mislig atferd som nevnt i straffeloven §§ ... 192–199”). Selv om oppreisning også er preventivt og pønalt begrunnet, er formålet med oppreisning først og fremst å gi fornærmede kompensasjon for den påførte skade eller krenkelse, se Rt. 2006 side 61 avsnitt 17 og Rt. 2005 side 289 avsnitt 42 med videre henvisninger.

- (66) Etter § 3-5 første ledd skal oppreisningen fastsettes til det beløp retten ”finner rimelig”. Som førstvoterende har redegjort for, har imidlertid Høyesterett for utmåling av oppreisning til voldtekts ofre utviklet en veiledende norm. Dersom det ikke foreligger særlige forhold som tilsier at oppreisningen bør fastsettes til et høyere eller lavere beløp, skal den fastsettes til kr 100 000, se Rt. 1988 side 532, Rt. 2003 side 1580, Rt. 2003 side 1586 og Høyesteretts dom 15. januar 2008 i sak 2007/637 (HR-2008-00065-A).
- (67) B, C, D og E er dømt for fra kvelden 8. desember 2004 til den påfølgende morgen å ha voldtatt A etter tur. Voldtektene bestod i at hver av dem mot hennes vilje gjennomførte ett eller flere samleier med henne. F er dømt for å ha medvirket til voldtektene, men slik at forsettet for hans del ikke omfattet medvirkning til samleie.
- (68) Ved utmåling av krav på oppreisning må det tas utgangspunkt i den personskade eller krenkelse som danner grunnlaget for oppreisningskravet. For hver skade eller krenkelse må det oppstå ett oppreisningskrav. I den foreliggende sak er det ikke tale om oppreisning for personskade, men om oppreisning for krenkelse som nevnt i skadeserstatningsloven § 3-3. Det grunnleggende spørsmål i saken er om de voldtektene som A ble utsatt for, i forhold til § 3-5 første ledd bokstav b, jf. § 3-3 skal anses som én eller flere krenkelser. Spørsmålet kommer på spissen fordi det for voldtekt er blitt fastsatt en ”normaloppreisning” på kr 100 000. Hvorvidt gjerningspersonene helt eller delvis skal hefte udelt og gjensidig (”solidarisk”) eller skal ha delt ansvar (”pro rata”-ansvar), er et annet spørsmål.
- (69) Spørsmålet om ansvaret skal være solidarisk eller proratarisk, er et spørsmål om heftelsesform i tilfeller hvor to eller flere hefter for en felles forpliktelse. Før det kan bestemmes om flere personer som blir pålagt å betale oppreisning, skal hefte solidarisk eller pro rata, må det tas stilling til hvor mange oppreisningsforpliktelser som foreligger, og om det er flere som hefter for hver forpliktelse. Det at fornærmedes krav på oppreisning blir utmålt særskilt for hver voldtekt, er ikke til hinder for at gjerningspersonene i den utstrekning de har medvirket til hverandres voldtekter, pålegges solidaransvar for oppreisningsbeløpene. Omvendt vil det at voldtektene blir behandlet som én krenkelse, ikke være til hinder for at ansvaret blir delt. Den samlede størrelse av et krav er i prinsippet uavhengig av om ansvaret er delt eller udelt.
- (70) Førstvoterende har lagt til grunn at As anke er begrenset til å gjelde ansvarsformen. Dette er jeg uenig i. A har krevd at det skal fastsettes et særskilt oppreisningsansvar for hver gjerningsperson. Dette er ikke bare spørsmål om ansvarsform, men først og fremst et spørsmål om de krenkelser A har vært utsatt for, gir opphav til ett eller flere oppreisningskrav.

- (71) Siden det rettslige grunnlag for de krav på oppreisning som A har fremsatt, er krenkelse eller mislig atferd som nevnt i § 3-3, må spørsmålet om oppreisningen skal utmåles samlet eller separat i forhold til hver gjerningsperson, avgjøres ut fra om man står overfor *én eller flere krenkelser*.
- (72) Ved avgjørelsen av om flere handlinger skal bedømmes som én eller flere krenkelser, må det skilles mellom tilfeller hvor handlingene er utført av samme gjerningsperson, og tilfeller hvor de er begått av forskjellige personer.
- (73) I tilfeller hvor handlingene er utført av *samme gjerningsperson*, må spørsmålet om man står overfor én eller flere krenkelser, etter min oppfatning avgjøres etter tilsvarende retningslinjer som når det er spørsmål om handlingene i strafferettslig forstand skal bedømmes som én sammenhengende forbrytelse eller som flere forbrytelser i realkonkurrens. Som sammenhengende forbrytelse anses ikke bare sammensatte forbrytelser ("kollektivforbrytelser"), men også straffbare handlinger som det av andre grunner er naturlig å se i sammenheng, se nærmere Johs. Andenæs, Alminnelig strafferett, 5. utgave 2004, side 366.
- (74) Disse retningslinjene vil imidlertid ikke kunne benyttes som avgrensningskriterium i tilfeller hvor handlingene er begått av *forskjellige gjerningspersoner*. På bakgrunn av at oppreisning ikke bare har som formål å gi fornærmede kompensasjon, men dels også er pønlalt begrunnet, er det i rettspraksis lagt til grunn at det ved fastsettelsen av oppreisningsbeløpets størrelse – på samme måte som ved utmåling av straff – blant annet skal tas hensyn til gjerningspersonens skyld, se for eksempel Rt. 1988 side 532, 2001 side 274, 2004 side 1794 avsnitt 39, 2005 side 289 avsnitt 43, Rt. 2005 side 1749 avsnitt 26 og 2006 side 961 avsnitt 14 og Høyesteretts avgjørelse 6. november 2007 i sak nr. 2007/1319 (HR-2007-01852-A) avsnitt 30. Straffen fastsettes alltid individuelt for hver gjerningsperson, og den omstendighet at det ved utmåling av oppreisning blant annet skal tas hensyn til gjerningspersonens skyld, medfører at det også ved utmåling av oppreisning under enhver omstendighet må skilles mellom de enkelte ansvarlige.
- (75) Men én ting er om det ved fastsettelsen av det beløp den enkelte skal hefte for, må foretas en individuell vurdering. Et annet spørsmål er om oppreisningsbeløpene skal fastsettes som separate krav. Avgjørende for om oppreisningsbeløpene skal utmåles separat for den enkelte gjerningspersons krenkelse, må etter min mening være *om gjerningspersonenes krenkelser kan skilles fra hverandre*.
- (76) Skadeserstatningsloven § 5-3 nr. 1 bestemmer at flere personer som plikter å betale erstatning eller oppreisning for "samme skade", svarer en for alle og alle for en. Det følger av denne bestemmelse at dersom flere personer på samme eller forskjellig faktisk eller rettslig grunnlag er pålagt ansvar for samme skade eller krenkelse, hefter de solidarisk, se Nils Nygaard, Skade og ansvar, 6. utgave 2007, side 412–414. Som påpekt av Nygaard i Norsk lovkommentar 2005, Bind 1, side 932 (note 339), kan imidlertid bestemmelsen ikke tolkes "som ei sperre for at kvar av dei ansvarlege blir pålagt å betala kvar sin oppreisningssum". Under enhver omstendighet kan bestemmelsen ikke ses å inneholde noe pålegg til domstolene om å utmåle oppreisning for krenkelser som flere personer begår i tilknytning til hverandre, som ett krav. Bestemmelsen regulerer bare heftelsesformen i tilfeller hvor flere personer blir pålagt å betale erstatning eller oppreisning for samme skade eller krenkelse, men sier ikke noe om *hva som er samme skade eller krenkelse*. Formålet med solidaransvarsregelen er å sikre skadelidtes

muligheter for å få dekning, og ikke begrense hans rett til erstatning, jf. Nygaard, Skade og ansvar, side 413. Selv om skadelidte har adgang til å kreve at flere ansvarlige skal pålegges solidaransvar, er han ikke nødt til det. Det er opp til skadelidte hvorvidt han vil påberope en solidaransvarsregel eller vil nøye seg med delt ansvar.

- (77) Da formålet med oppreisningsinstituttet først og fremst er å kompensere for den eller de krenkelser som fornærmede er blitt påført, må det etter mitt syn ved avgjørelsen av om man står overfor én eller flere krenkelser, legges stor vekt på *hvordan krenkelsene blir opplevd av fornærmede*.
- (78) I tilfeller hvor flere gjerningsmenn etter tur voldtar en kvinne, kan jeg vanskelig forstå det annerledes enn at kvinnen vil oppleve voldtektene som flere krenkelser. For hver person som voldtar henne, må hun gjennom en ”ny runde”, og følelsen av fornedrelse, avmakt og utnyttelse blir repetert. Selv om gjerningsmennene er til stede samtidig og bistår hverandre, må det derfor for voldtektsofferet oppleves som en ny krenkelse når hun blir ”overtatt” av en annen gjerningsmann. Dessuten vil også graviditetsrisikoen, smitterisikoen og risikoen for å bli påført fysiske skader øke med antallet voldtektsmenn.
- (79) Ved lovendring i 2000 ble strafferammen for voldtekt ”begått av flere i fellesskap” økt til fengsel i 21 år, se § 192 tredje ledd bokstav a. Denne straffskjerpelse ble blant annet begrunnet med at typetilfellet på slike handlinger vil være at ”to eller flere veksler på å holde offeret og selv begå voldtektshandlingen”, se NOU 1997: 23 Seksuallovbrudd, side 58. Den enkelte gjerningsperson vil i slike tilfeller i tillegg til egen voldtekt medvirke til den eller de andres voldtektshandlinger, se NOU 1997: 23, side 58 og Ot.prp. nr. 28 (1999–2000) om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd), side 112. Etter min mening vil det være best i samsvar med det syn denne lovendringen bygger på, om man ved fastsettelsen av oppreisning for voldtekter som blir begått av flere gjerningsmenn etter tur, bygger på et det ikke bare foreligger én, men flere krenkelser.
- (80) I tillegg kommer at dersom en kvinne som vekselvis er blitt voldtatt av flere menn, skal bli avspist med ett samlet oppreisningskrav, vil det lett føre til at oppreisningsbeløpet blir lavere enn om hun var blitt tilkjent ett oppreisningsbeløp for hver voldtekt. Den foreliggende sak er i så henseende ganske illustrerende. Som begrunnelse for å fastsette oppreisningen for de voldtekter A ble utsatt for, til et samlet beløp på kr 200 000, har lagmannsretten uttalt:
- ”Oppreisning som følge av voldtekt fremkommer som et normert beløp. Hvor mange gjerningsmenn som har deltatt i krenkelsen vil utvilsomt være et moment av betydning ved erstatningsfastsettelsen, men man vil kunne komme galt av sted dersom man multipliserer det normerte beløp med antall gjerningsmenn, eventuelt antall overgrep. At gjerningsmannen vil slippe med et lavere beløp enn om man hadde utført overgrepet alene, fremstår ikke som noe tungtveiende argument.”**
- (81) Den løsning lagmannsretten legger til grunn, fremstår for meg som fullstendig uakseptabel og direkte støtende. Den innebærer at menn som går sammen om etter tur å voldta en kvinne, blir ”premiert” med en ”kvantumsrabatt”. Jeg kan ikke se noen reell grunn til dette. Tvert imot bør den enkelte gjerningsmanns ansvar forhøyes, idet han ikke bare er ansvarlig for egen voldtekt, men også for medvirkning til de øvrige voldtektshandlinger. Jeg er overhodet ikke i stand til å se hvorfor man vil ”komme galt av sted” dersom oppreisningen blir utmålt separat for hver gjerningspersons handling.

- (82) Som tidligere nevnt, er *B, C, D og E* dømt for å ha voldtatt *A* etter tur. Ut fra mitt synspunkt på hvordan den enkelte krenkelse i slike tilfeller skal avgrenses, står vi her ikke overfor én, men overfor fire krenkelser ”som nevnt i § 3-3”, se § 3-5 første ledd bokstav b. På denne bakgrunn mener jeg at de oppreisningsbeløp som *B, C, D og E* skal ilegges, må utmåles separat for hver enkelt gjerningspersons voldtektshandling, og da slik at det ved fastsettelsen av oppreisningsbeløpenes størrelse tas hensyn til at den enkelte ikke bare er ansvarlig for egen voldtekt, men også for medvirkning til de øvriges voldtekter.
- (83) Dette bringer meg over til *hvilket beløp som skal utmåles i oppreisning for hver gjerningspersons handling*.
- (84) Det følger av Høyesteretts praksis at oppreisning for voldtekt skal fastsettes til kr 100 000 dersom det ikke foreligger særlige forhold som tilsier at den bør fastsettes til et høyere eller lavere beløp.
- (85) De overgrep *A* ble utsatt for, varte fra kvelden 8. desember 2004 til neste morgen. Da overgriperne ut på formiddagen 9. desember satte henne av ved Anker hotell, blødde hun fra underlivet, hadde sviende, stikkende smerter og hadde vondt for å gå. Ved legeundersøkelse ble det blant annet konstatert åpent sår i skjeden. Det var ikke mulig å gjennomføre noen fullstendig gynekologisk undersøkelse, da smertereaksjoner og krampe gjorde det umulig å føre fingre eller undersøkelsesinstrumenter lenger inn i skjeden enn noen centimeter. I tillegg til skadene i skjeden hadde hun flere blåmerker på bryst, hals og lår. Overgrepene har også ført til psykiske skader.
- (86) Etter min oppfatning tilsier disse forholdene at man ved fastsettelsen av størrelsen av oppreisningsbeløpene må gå ut over normen på kr 100 000.
- (87) I samme retning peker den omstendighet at *B, C, D og E* ikke bare er ansvarlig for egne voldtektshandlinger, men også for medvirkning til de øvriges voldtekter. Som påpekt i NOU 1997: 23, side 58, er handlingene til hver enkelt deltaker i en gruppevoldtekt, på denne bakgrunn ”mer straffverdige enn om overgriperen handler alene”. Det er naturlig at dette også gir seg utslag i utmålingen av oppreisning. *B, C, D og E* er ikke bare ansvarlig for egne voldtekter, men hver av dem er også ansvarlig for tre medvirkningshandlinger. Det at en gjerningsperson ikke bare selv har begått voldtekt, men også medvirket til de andres voldtekter, øker vedkommendes skyld.
- (88) Endelig må det ved fastsettelsen av størrelsen på oppreisningsbeløpene tillegges vekt at *A* bare var 16 og et halvt år da overgrepene fant sted. På grunn av omsorgssvikt og rusproblemer oppholdt hun seg i en barnevernsinstitusjon. Hun var således svært sårbar. Denne situasjonen har overgriperne grovt utnyttet. Også kvinner som sliter med rusproblemer, har krav på et liv uten vold og overgrep.
- (89) Etter en samlet vurdering finner jeg at det for de voldtektshandlinger *B, C, D og E* har begått, bør idømmes et oppreisningsansvar på kr 120 000 for hver gjerningspersons handlinger.
- (90) Jeg går så over til å behandle spørsmålet om *heftelsesform*.
- (91) Da *B, C, D og E* ikke bare selv har voldtatt *A*, men også har medvirket til hverandres voldtekter, kan det stilles spørsmål om de helt eller delvis bør ilegges solidaransvar for

hverandres oppreisningsbeløp. Solidaransvarsregelen i skadeserstatningsloven § 5-3 nr. 1 tilsier at de pålegges et solidarisk medansvar. For det tilfelle at gjerningsmennenes voldtekter blir bedømt isolert, har imidlertid A ikke nedlagt påstand om solidaransvar. Som tidligere nevnt, er det opp til kreditor hvorvidt solidaransvar skal påberopes. Når A ikke har påstått solidaransvar dersom gjerningsmennenes voldtekter blir bedømt isolert, kan solidaransvar ikke idømmes, jf. tvistemålsloven § 85.

- (92) Min konklusjon blir etter dette at B, C, D og E må dømmes til å betale kr 120 000 hver i oppreisning uten at de blir pålagt solidaransvar for hverandres oppreisningsbeløp.
- (93) Det gjenstår for meg å ta stilling til hvilket oppreisningsansvar *F* skal ilegges. Han er dømt for å ha medvirket til de andre domfeltes voldtekter, men slik at hans forsett ikke omfatter samleie.
- (94) Siden *F* delvis er medansvarlig for de voldtekter B, C, D og E har begått, kunne det være aktuelt å idømme ham solidarisk medansvar for en del av de oppreisningsbeløp som disse er idømt, se skadeserstatningsloven § 5-3 nr. 1. Som tidligere nevnt, kan imidlertid bestemmelsen ikke oppfattes slik at den påbyr solidaransvar. Etter § 3-5 første ledd beror spørsmålet om idømmelse av oppreisning på en skjønnsmessig vurdering, og etter min oppfatning må også spørsmålet om en person som har medvirket til en krenkelse, skal ilegges solidaransvar med hovedmannen, eller idømmes et selvstendig oppreisningsbeløp, bero på en skjønnsmessig vurdering. Da de øvriges medvirkningsansvar er hensyntatt på den måte at de oppreisningsbeløp de er idømt, er blitt satt noe høyere enn det de ellers ville ha blitt, finner jeg det riktig også å ilegge *F* et selvstendig oppreisningsansvar. Dette finner jeg passende kan settes til kr 50 000.
- (95) Som førstvoterende har fremholdt, har *F* ikke motanket. Da lagmannsretten har foretatt en samlet utmåling av oppreisningen, men jeg er kommet til at oppreisningen må fastsettes separat for hver gjerningsperson, er imidlertid dette ikke til hinder for at det beløp *F* skal hefte for blir redusert i forhold til det ansvar han ble idømt av lagmannsretten.
- (96) Jeg stemmer etter dette for at B, C, D og E dømmes til å betale oppreisning til A med kr 120 000 hver, og at *F* dømmes til å betale oppreisning til henne med kr 50 000.
- (97) Dommer **Coward:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Bruzelius.
- (98) Dommer **Stabel:** Likeså.
- (99) Dommer **Gussgard:** Likeså.

(100) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

DOM OG UTEBLIVELSESDOM:

1. Lagmannsrettens dom, domslutningen punkt 6, stadfestes.
2. Saksomkostninger for Høyesterett tilkjennes ikke.

Riktig utskrift bekreftes: